

Kool!

Werk van Anna Enquist bij De Arbeiderspers:

Soldatenliederen (1991, gedichten)
Jachtscènes (1992, gedichten)
Een nieuw afscheid (1994, gedichten)
Het meesterstuk (1994, roman)
Klaarlichte dag (1996, gedichten)
Een avond in mei (1996, tekst herdenkingstoespraak 4 mei)
Het geheim (1997, roman)
De kwetsuur (1999, verhalen)
De gedichten 1991-2000 (2000)
De tweede helft (2000, gedichten)
met Ivo Janssen: *Tussen boven- en onderstem* (2001, cd)
idem: *De erfenis van meneer De Leon* (2002, cd)
idem: *Kom dichterbij* (2002, cd)
Hier was vuur (2002, gedichten)
De ijsdragers (2002, Boekenweekgeschenk)
De sprong (2003, vijf monologen)
De tussentijd (2004, gedichten)
De thuiskomst (2005, roman)
Alle gedichten (2005)
met Ivo Janssen: *Lawines van steen* (2006, cd)
Kerstmis in februari (2007, gedichten)
Contrapunt (2008, roman)
Nieuws van nergens (2010, gedichten)
Twaalf keer tucht (2011, monologen en portretten)
met Ivo Janssen: *De uittocht* (2011, cd)
De verdoovers (2011, roman)
Kool! (2012)

Anna Enquist

Kool!

Alles over voetbal

Uitgeverij De Arbeiderspers

Utrecht · Amsterdam · Antwerpen

Copyright © 2012 Anna Enquist

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt, door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van bv Uitgeverij De Arbeiderspers, Franz Lisztplantsoen 200, 3533 JG Utrecht. *No part of this book may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means, without written permission from bv Uitgeverij De Arbeiderspers, Franz Lisztplantsoen 200, 3533 JG Utrecht.*

Omslag: Marjo Starink

Omslagillustratie: © Plainpicture/fStop

Foto's binnenwerk: © VI Images, tenzij anders aangegeven

Illustratie pagina 8: © Wouter Widlund, 1982

ISBN 978 90 295 8608 5 / NUR 303, 489

www.arbeiderspers.nl

www.annaenquist.nl

Inhoud

I OP HET VELD 7

- Sportpark De Kwakel 9
- Grieks voetbal 10
- Winterstop 27
- Lege zondag 28
- De tweede helft 29
- Sneeuw 30
- In het gras 32
- De kwetsuur 33

II DE TOERNOOIEN 51

- 1974 53
- Beleving 54
- Voor het begint 62
- Als 64
- Zo moet het 65
- Jongens 67
- Waar is het feest? 72

III CLUBLIEFDE 73

- Wat ik weet over Willem van Hanegem 75
- Coen Moulijn 78
- Hard brood 80
- Foto van Ed 91
- Rakelings langs Dirk 92
- Bronckhorst aan zee 101

Kampioenskansen 102
Het gaat goed met Feyenoord 103
Ondertussen in Zweden 104
Uit de kast 107

IV EREGALERIJ 109

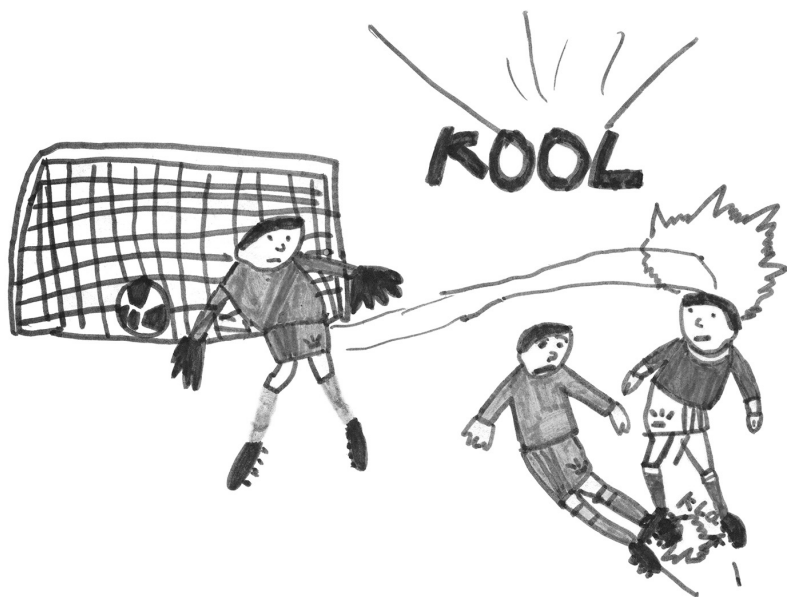
De verdediger 111
Kampioen 127
Fantoom 129
Ongezien 131
Waakzaam 132
De vrije bal 135
Gras vreten 136

V HET ONBEHAGEN 149

Geef terug! 151
Honger 152
Niet van lust alleen 168
De man die van teleurstellingen hield 174
Een lied voor de wasvrouw 184
Finale 185

VERANTWOORDING 207

I Op het veld

Het bot kraakte en brak. Er stond wind
over het veld, tegen elf jongens blies
de bries van zondag, hijgden zware mannen.

De rechthoek van gras lag in dijken tussen
een zee van glas. De jongens waren vers
en pas begonnen, wat wisten zij van mist,

van polderwoede, wraak van uitgezogen
land. Stampende benen doen de aarde
schudden. Botsing. Val. De kudde steigert

en wordt stil. Zes vrienden dragen
onze zoon het gras af. Wij volgen
langzaam wadend, drenkelingen, wiegend

in een onbegrepen maat. Zij wijken weg
en staren. In de wedstrijd valt een wak.

Onder de naakte lampen weten wij:
het kraakte; zegt de dokter: ja, het brak.

Als een bloem in een vijver is het eiland naar de waterspiegel gegroeid. Wij gaan wonen op het eindpunt van een stengel die aan de zeebodem is ontsproten; tussen rotsblokken en ruige waterplanten is hij maand na maand omhoog gerezen. Nu komen wij. Nu komen schepen, beladen met rood-witgestreepte dekens en metalen etensbakken. Nu komt de werklijst, in de ak-tetas van meneer Morra. De naam van mijn vader staat op die lijst: Beuling, Pieter, dijkwerker, Ned. Herv., gehuwd.

Meneer Morra klemt de tas met zijn onderarmen tegen de borst als hij over de smalle loopplank de sleepboot verlaat. Dan staat hij op de grond, de nieuwe grond, en kijkt om zich heen. Land is meteen land als je je voeten erop zet. Stom. Sinds ik hier ben, droom ik dat de stengel breekt en het eiland in zee zijgt. Ik voel dat mijn bed scheefzakt, gillend roetst mijn zus Kettie uit het bed boven mij, ik zie haar pyjamabenen door de lucht schieten, haar hoofd knalt tegen de muur en ik ben wakker. Dan voel ik voorzichtig in de ruimte tussen de matras en de zijkant van het bed. Mijn vingers strelen het karton waar het portret op staat. Het portret van Faas.

Je mag niet zomaar op het eiland gaan wonen. Je wordt gekeurd. Ik was nog te klein om er iets van te snappen, maar Kettie had het door. Ze moest de thee binnenbrengen in de mooie kamer waar moeder met een vreemde vrouw in de fluwelen stoelen zat. We hadden onze zondagse kleren moeten aantrekken, het was dinsdag, mijn

bloes was nog niet eens droog en moeder stond blazend achter de strijkplank, de haren piekten in haar ogen. 'Onzin, voor zo'n mens,' mompelde ze. Ze kamde me hardhandig, met water.

'We gaan verhuizen,' fluisterde Kettie toen ze terugkwam in de keuken. 'Naar een plek waar niets is. Geen school. Niet eens een straat. Ze schrijft alles op over ons. Het is midden op zee. Of ik kon zwemmen vroeg ze.' Kettie snoof. Misschien loog ze, zei ze maar wat. Voor we naar het eiland kwamen pestte ze mij altijd.

Samen met de goedgekeurde mensen wonen we in de barak. Elk gezin heeft een kamer met bedden. De kast deel ik met Kettie. Moeder hoeft niet te koken, dat doet Piet Ijspeert in de kantine. Als hij klaar is, blaast hij op een scheepstoeter en ga ik ons eten halen in een ijzeren bak. We zitten op de onderste bedden met ons bord op schoot. Heel vaak ligt moeder overdag op mijn bed. Ik hoop dat ze het portret niet vindt.

Het gaat hier om de vaders. Wij zijn er zomaar, omdat we niet achtergelaten konden worden. De vaders zijn hier expres. De baggeraars kwamen als eersten, om met hun baggermolens diepe sleuven te graven ver onder het water. Druipend worden de bakken omhoog geheven en kieperen om in het ruim. De baggeraars komen nooit aan land, ze slapen in hun boten. Als het zaterdag is, varen ze weg, behalve Wiebes vader, die woont in een woonboot die Bever heet en aangemeerd ligt langs ons eiland. De dijkwerkers zijn de mannen om wie het gaat. Elke dag bouwen zij een stukje aan de dijken die ons ooit met het vasteland zullen verbinden. Nu lijkt ons eiland een spin met steeds langere poten, naar Harderwijk, naar Edam, naar Vollenhove. Steeds vroeger moe-

ten de vaders weg om op tijd bij hun dijkstuk te komen, en steeds later komen ze 's avonds thuis. Staande op de uiterste punten van de spinnenpoten wanen ze zich op volle zee. Een stormvloed, een vloedgolf en ze spartelen in het water. Er wordt altijd gewerkt. In de kantine tekent meneer Morra op zijn grote kaart de stukken in die overdag gemaakt zijn. Boven aan de kaart staat een schuine streep: de Afsluitdijk. Sinds die er ligt heet het water IJsselmeer, maar iedereen hier praat nog over de Zuiderzee.

Zeker de rijswerkers. Als ze al praten. Aan het verste eind van het eiland vlechten ze van wilgentenen enorme matten, die daarna naar het nieuwste dijkstuk worden gesleept en met karrenvrachten puin tot zinken worden gebracht. De rijswerkers dragen platte zwarte petten en gaan met niemand om. Ze wonen op zichzelf in de ene houten barak die is blijven staan toen de stenen behuizing gebouwd werd. Ze mochten net als wij in het stenen kamp, maar ze wilden niet. Arie en ik besluipen hen soms. 's Morgens in het donker dalen ze af van de dijk, poepen tussen de basaltblokken en maken hun gezichten nat met water. Wat ze tegen elkaar zeggen verstaan we niet. Ze houden niet van het kampeten. Als ze op zondagavond met de sleper uit Vollenhove komen, hebben ze elk een pan met vlees bij zich. Daaruit eten ze de hele week. Ze dragen scherpe messen om het rijshout mee bij te punten en hun eigen aardappels mee te schillen.

De eerste tijd heb ik alleen maar verdriet. Er is niets wat ik ken: geen sloot met kikkervisjes, geen brug, geen voetbalclub. Niet eens een boom. Ik heb niets te doen de hele dag. Er lopen een paar kleine kinderen rond,

gekleed in broeken met galgjes. Kettie zit altijd te lezen en moeder gaat rusten in mijn bed. Geen vliegen tegen de ramen. Altijd wind. Dan komt Arie. Hij draagt rubberlaarzen en heeft Faas Wilkes in het echt gezien. Aries ouders krijgen een eigen huisje; zijn vader is kap- per en zijn moeder verhandelt schoonheidsmiddelen. Arie heeft een lippenstift van haar gejat om aan Kettie te geven. Mijn zus laat het cadeau achtereeloo in haar zak glijden. Ze heeft ook geen lippen van betekenis.

Aan mij geeft hij het portret, ik mag het houden. Ik wou dat ik zo'n trui met strepen had, zo'n Xerxestruil als Faas aan heeft. Ik kijk in het spiegeltje dat tussen de bedden aan de muur hangt en kam mijn haar naar achteren met een natgemaakte kam zodat het donker lijkt, bijna zo zwart als dat van Faas. Ik kijk mezelf aan, een beetje van onderaf, met licht gebogen hoofd. Met pikzwarte ogen. Ik lijk op hem.

Arie en ik vissen met zelfgemaakte hengels. We gaan op rattenjacht, we lokken de dieren met broodkorsten de dijk op en beschieten ze dan meedogenloos met stenen kogels uit een katapult. Achter de rijswerkersbarak begint een piketpaaltje uit te lopen. Nu is er een boom op het eiland.

Arie wordt elf en krijgt van zijn ouders een voetbal, een echte, met een veter. Voor hun huis staat hij de bal hoog te houden, drie tikjes en de bal stuiter weg, twee keer koppen en Arie valt om. 'Ga weg daar,' zegt zijn moeder, 'straks breek je m'n ruiten. Wég.' We proberen het op de dijk, die ineens erg smal is geworden. Ik schop de bal tussen Aries benen zo het water in. We weten hem te vangen dankzij de wind. Loodzwaar is de bal nu, alsof je tegen een basaltblok trapt. Soms spelen we een partijtje tegen Wiebe en zijn broertje Gijs, op het gras

bij de kantine. Piet Ijspeert komt naar buiten met een pan vol aardappelen, die hij afgiet in het putje naast de deur. Hij schudt zijn hoofd tussen de stoomwolken en wijst op de ramen van de barakken rondom het veldje. 'Hier mag het ook niet,' zegt Wiebe. Hij wil de bal pakken, maar ik zet mijn voet ertegen en bereik Arie. Een strak schot vlak langs de hulpeloze Gijs. De kantine-deur kreunt. Vijf-nul.

Het wordt herfst en meneer Morra heeft gezegd dat we les moeten krijgen. Omdat er geen school is op het eiland, heeft hij een beroep gedaan op moeder. Hij zit met haar in de kantine; hij heeft zijn hoed op tafel gelegd en zijn jas aan gehouden. Piet staat af te wassen en heeft het keukenluik opengeduwde, zodat hij kan horen wat er wordt besproken. Ik was met moeder meegelopen, met de zaklantaarn.

'Die wind,' zei ze, 'altijd die rotwind, de oren waaien van je kop.'

Ik droog voor Piet de opscheplepels af en de enorme messen. Door het luik hoor ik de hoge stem van meneer Morra. Hij heeft het over lediggang en vernielzucht.

'Discipline, mevrouw Beuling, en een zinvolle dagbesteding. U hebt ervaring.'

'Ik kan het alleen met kleuters,' zegt moeder, 'en dat is lang geleden. En ik ben almaar zo moe hier.' 'Dat komt omdat u niets te doen hebt. Er wordt voor u gekookt, u hebt haast geen huishouding te voeren. Dat alles doet de Rijksdienst voor u. Nu kunt u iets doen voor de Dienst!'

Ze heeft geen keus. Ze staat iedere morgen van half-negen tot halfeen voor wat een klas moest heten: een stuk of twaalf kinderen, van wie Kettie met haar der-

tien jaar de oudste is, en de immer snotterende tweeling Stibbe, net vier geworden, de jongste. We zitten aan tafels in de kantine, waar het stinkt naar oude koffie en uitgedrukte sigaren. Piet rommelt in de keuken. Hij heeft voor de kleinsten van pakkisten een lage tafel gemaakt met bankjes van ruw hout. Een van de tweeling krijgt een splinter in z'n dij en huilt zachtjes. Het is koud, maar nog geen kacheltijd. Ik zit met Arie, Wiebe en Gijs aan een tafel; we maken tekeningen op papier van meneer Morra, dat aan één kant beschreven is met de schrijfmachine. 'Juf, ze hebben snot,' zegt Geertje Stibbe, terwijl ze met haar duim naar de tweeling wijst. Moeder kijkt de zaal rond, pakt een theedoek van de bar en snuit de tweelingneuzen. Uitgeput gaat ze zitten in een te lage stoel. Ze draagt geen schort. Haar rok is om haar middel vastgemaakt met een veiligheidsspeld. Ze strijkt het haar uit haar gezicht en zucht. Ik kijk uit het raam en zie grijs water.

Het lukt moeder niet een lesprogramma te ontwerpen waarmee iedereen tevreden is. De kleintjes willen elke dag urenlang liedjes zingen, de grotere jongens hebben daar geen zin in. Arie knijpt Wiebe onverwachts in zijn bil, zodat die het uitschreeuwt; Kettie helpt de tweeling op de wc en komt terug met een vuurrood geverfde mond. Moeder kijkt heen en weer tussen Kettie en de vechtende jongens. Ik buig me over mijn tekening.

Aardrijkskunde, heeft meneer Morra gezegd. Moeder moest vertellen over de zee en onze bijzondere positie daarin. En geschiedenis. Over de oorlog kan ze toch vertellen, die heeft ze zelf meegemaakt, dat is nog maar kort geleden. Ze begint over het bombardement op Rotterdam, Arie tekent intussen vliegtuigen met zwarte hakenkruisen erop en de kleintjes kijken moe-

der bevreemd aan. Ze worden bang. Ik denk aan de weggevaagde straten en pleinen in de stad van Faas. Misschien loopt hij daar net zo ontheemd rond als ik hier op het eiland, over rommelige vlaktes waar nog niets is, langs bouwputten en schuttingen waarachter ooit dingen zullen verrijzen, over zanderige grond met stenen en stukken hout, terwijl de wind regendruppels tegen zijn gezicht blaast.

‘Hij speelt in Italië, hij zit lekker in de zon op een terras,’ zegt Arie. Maar ik teken hem in Xerxestenuë. Mezelf ook, trouwens. Ik was een heel jonge maar heel goede linksbuiten en gaf prachtige voorzetten, die Faas er allemaal in knalde. ‘Bedankt,’ zei hij dan. De keeper hing huilend in zijn doel.

Er zijn rekenboekjes uit Volendam gekomen en moeder probeert aan de groten de staartdeling uit te leggen. Ik luister wel maar hoor niets, alleen de vermoeide klank van haar stem.

‘Onthouden, bijtellen, lenen, denk aan de komma, hoe moest dat toch maar weer, weet jij dat, Kettie?’ Kettie kijkt op van haar boek en schudt haar hoofd. De school in Vollenhove heeft ook een blinde kaart van Nederland geschonken. Piet Ijspeert hangt hem op achter de bar en begint met moeder te strijden over de namen van plaatsen en rivieren. De Zuiderzee is nog open. In het middelpunt daarvan is niets, geen eiland, geen stip, niets.

Toch bestaan wij, op het werkeiland dat officieel Perceel P heet. De sleepboten uit Enkhuizen, Harderwijk en Vollenhove weten ons meestal te vinden om voorraden en post te brengen. Janus Blom, de vader van Arie, sorteert de brieven in zijn kapsalon en gaat ze dan rond-

brengen met zijn postbodepet op. Hij leest ze eerst, zegt moeder.

Het vriest, de zee ligt dicht. Daar komt geen boot meer doorheen. Zijn er genoeg kolen op het eiland voor de grote kachels in de barakken? Piet stookt los hout in de kantinekachel, het kraakt en knettert zodat de kinderen onrustig worden. Eens in de week komt er een helikopter boven de dijk hangen en vallen er jutezakken met pakjes, kranten, kleren en etenswaren naar beneden. De zakken scheuren, brieven waaien tussen de basaltblokken en sinaasappelen rollen de dijk af. We kruipen over de stenen en verzamelen alles.

Hoewel het verboden is, spelen we tussen het kruierende ijs op de dijk, in krakende, koude kastelen. De woonboot van Wiebes ouders verdwijnt achter de ijsplaten. Het hele eiland knarst en kreunt. Mevrouw Stibbe moet een baby krijgen, maar kan de vaste wal niet bereiken. Meneer Morra zit vast in Enkhuizen en moeder sluit de school. IJsvrij, zegt ze. Ze gaat mevrouw Stibbe helpen en stalt de tweeling bij Kettie.

Als vader van het werk komt, is moeder nog niet terug; Kettie gaat onder het raam luisteren naar het gegil. 'Een dokter overvliegen,' zegt vader, 'of ten minste een telefoon aanleggen, dat zou de Rijksdienst toch wel kunnen doen voor ons?' Hij prakt in het ijzeren bord met bonen. De ramen trillen in de sponning. Storm. Ik denk aan Faas op zijn Italiaanse terras. Hij voert de duiven en kijkt van onder zijn zwarte wenkbrauwen naar de stralende lucht.

Moeder blijft de volgende ochtend in bed liggen. Het kindje is doodgeboren, zegt Kettie. Allemaal bloed, en mevrouw Stibbe wil niet eens de tweeling zien. Het blijft stormen, ook 's nachts.

Meneer Morra weet zich tussen de smeltende schotsen naar het eiland te laten vervoeren. Arie en ik staan bij de sleepboot als die teruggaat met mevrouw Stibbe aan boord. Haar gezicht gaat schuil achter een dikke hoofddoek. De kapitein draagt een kistje naar binnen. De baby, denkt Arie. Het kunnen ook sigaren zijn. De boot beukt onophoudelijk tegen de steigerpalen en op het water staan schuimkoppen.

Er is een telefooncentrale aangelegd. Aries moeder Agnes leert hem bedienen; in hun huis is de meeste ruimte en Aries vader gaat al over de post. Het is of zij verder kunnen reiken dan wij allemaal. Vanuit de kapperskamer kan Agnes het ziekenhuis in Harderwijk oproepen en het kantoor in Enkhuizen. Ik roep Faas op, elke nacht. Hij dribbelt voor mij uit met de bal en ik doe hem na. Draaien, kappen, om de bal, onder de bal, schieten. Hij draait zich om en steekt z'n duim omhoog. Het zwarte haar zit onberispelijk tegen zijn hoofd geplakt, want waar wij zijn waait het niet.

Agnes Blom komt op alle barakdeuren bonken. 'Watersnood,' zegt ze met haar perfect geverfde mond. 'Stormvloed in Zeeland. De mannen moeten erheen.' Met beide handen houdt ze haar kapsel vast, alsof de haren anders van haar hoofd zouden waaien. De deur van de barak knalt dicht als zij met haar magere heupen verder beent.

Het is waar. Alle vaders sjokken de sleepboot in die 's morgens heel vroeg vanuit Harderwijk komt aantuffen. Wiebe en Gijs brengen meneer Wagenvoort weg. Meneer Stibbe komt alleen naar de steiger. Janus mag op het eiland blijven, en Piet ook. Vader kust ons allemaal.

Toen hij gisteravond terugkwam van de bespreking met meneer Morra vertelde hij ons hoe het in Zeeland is: mensen zitten op de daken van hun huizen en zwaaien met witte kussenslopen, boten varen rond tussen torenspitsen en schoorstenen, verdrongen varkens dobberen op de golven en de zee stort naar binnen door de kapotte dijken. Logisch dat vader daarheen moet. Met Arie ren ik naar het einde van de dijk. We zwaaien de sleepboot na tot we hem niet meer zien.

Nog geen week nadat de vaders vertrokken zijn, komt de boot uit Enkhuizen met een nieuwe eilandbewoner. Met hoge rubberlaarzen is hij in drie stappen de loopplank af. Een bruine manchester broek. Een duffel met ankerknopen. Een spits gezicht, zwart, achterovergekamd, golvend haar. Ik voel een zuiging in mijn maag. Achter de man dribbelt meneer Morra. Beiden lopen op de groep wachtende moeders en kinderen toe. 'Meester Greidanus,' zegt Morra. 'Hij komt jullie onderwijzen vanaf heden. Dankzij de Dienst.' De meester wipt van achter naar voor op zijn voeten; hij strekt zijn rug en kijkt het hele eiland over. Dan daalt zijn blik langzaam tot het niveau van de moedergezichten. Agnes Blom glimlacht. Moeder kijkt stuurs. De meesterblik zakt verder en monstert de kinderen. Kettie heeft haar handen op haar rug. Ze steekt haar kin in de wind en kijkt de meester aan tot hij zijn ogen op Arie en mij richt. Ik ga meer rechtop staan. Arie stompt me stiekem in mijn rug. De meester ziet het. Hij zegt niets. Hij bekijkt rustig de kleine kinderen en knikt Geertje toe, die aan elke hand een van de tweeling heeft. Ze krijgt een kleur.

'Morgenochtend verwacht ik jullie. De groten om halfnegen, de bewaarkinderen om negen uur. In het

voorlopige schoolgebouw.' Zijn stem klinkt fel, misschien is hij bang niet door de wind heen te komen. Hij draait zich om en gaat bij de uitgeladen bagage zijn koffer halen.

Nu zijn we echt een school. De meester heeft onze stoelen achter de tafels gezet, zodat we allemaal recht vooruit naar hem kijken. Het luik naar de keuken heeft hij dichtgegooid. Het is stil in het lokaal. Elk kind werkt aan zijn eigen taken. Je mag nooit niets doen. Wie een taak af heeft, moet naar voren. Je staat bij de tafel van de meester terwijl hij je schrift doorleest. Dan kijkt hij je aan en vertelt met ingehouden stem wat je fout hebt gedaan. Meester Greidanus houdt zich niet bezig met de kleuters. Hij heeft hun meubeltjes laten verplaatsen naar de bijkeuken.

Moeder kwam de eerste schooldag om negen uur om op de kleintjes te passen en zag de kinderen zitten, ingeklemd tussen emmers en bezems. Het werd ruzie. Meneer Morra heeft zich ermee bemoeid. Moeder werd ontslagen en Agnes Blom bood zich aan voor de opvolging.

Tussen de middag overlegt Agnes met de meester over het lesprogramma. 's Middags hebben wij, de groten, ook school. We schuiven de tafels naar de kant en hebben gymnastiekles. De meester heeft alle moeders zwarte sportbroeken laten naaien. Mijn moeder vond dat onzin. Ik trek een oude zwembroek van vader aan en Kettie krijgt een broek van Geertje, die krap zit om haar billen.

Wij moeten ons stalen, zegt de meester. We stellen ons voor dat we in een vallei wonen. Overal om ons heen staan bergen, daarachter woont de vijand. Daarom moe-

ten wij oplettend worden, eendrachtig en sterk. Zoals de oude Grieken waarover meester vertelt. Die hadden alles over voor hun land, die gingen hardlopen en worstelen in hun blote bast terwijl het vroom. Ik worstel met Arie voor de kachel. Ik zit bovenop en meester kijkt toe. 'Je breekt zijn kracht,' zegt hij. 'Zo leren jullie elkaar kennen. Als soldaten, als broers.' Wij van het nieuwe land kunnen alleen elkaar vertrouwen. Het oude land is bedorven. Die van het oude land zijn onze vijanden.

Soms komen de vaders thuis op zaterdagavond, om maandagochtend vroeg weer te vertrekken. Alle Zeeuwse dijken zijn vernield, de beste dijkwerkers van het hele land moeten nog lang aan de reparaties werken. Het oude land valt uit elkaar, het is versleten. Meneer Morra wil een schoolklas uit Biggekerke uitnodigen om op ons eiland op verhaal te komen. Hij sprak er met de meester over, zegt Agnes tegen moeder. 'Maar Evert moet daar niets van hebben, hij werkt al veel te hard.'

'Het lijkt me voor die kinderen ook niet alles,' zegt moeder, 'die hebben al veel te veel water gezien.'

'Maar die van Vollenhove of van Nijkerk,' zeg ik tegen Arie, 'die kunnen toch komen? Er is plaats genoeg om te slapen nu de mannen weg zijn. We kunnen een wedstrijd houden.'

Arie gaat naar meester Greidanus. De soldaten van het nieuwe land willen vechten tegen hun vijanden. We gaan trainen. Piet zet gevlochten ijzeren matten tegen de ramen aan de achterkant van de barak; als de kleuters buiten willen spelen moeten ze naar het veldje vóór de kantine gaan en hebben wij het binnenveld om te oefenen.

Meester noemt de meisjes jongens. We hebben ze hard nodig voor het elftal, en Kettie is een prima doel-man. Iedere middag oefenen we aannemen, meenemen, passeren en schieten. Geertje blijkt geweldig te kunnen koppen. Na het eten moeten we weer aantreden voor een partijtje, vijf tegen vijf. We moeten elkaar aanspe-len, elkaar laten scoren, we moeten een eenheid zijn, zegt meester. Arie noemt het Grieks voetbal. Moeder bromt voor zich heen als we vertrekken in onze zwarte broeken.

‘Hij slaapt niet meer,’ zegt Agnes Blom, ‘en kijk z’n ogen eens glinsteren. Die man brandt gewoon op.’ Al weken praat de meester alleen nog over de wedstrijd tegen het oude land. We zouden allemaal samen moeten slapen, vindt hij, niet meer bij onze moeders. En dan ’s morgens naakt de koude zee in. Daar word je een eenheid van. Arie gniffelt en stoot Kettie aan. ‘Kijk voor je,’ zegt ze.

Meester vertelt hoe we de Nijkerkers moeten verne-deren; genadeloos moeten we laten zien wie hier de ge-zondste, de kameraadschappelijkste, de sterkste ploeg is. Hij spreekt hard en snel. Soms vliegt er wat speksel uit zijn mond. Waren de dijken in Zeeland maar klaar.

Op het piketpaaltje zitten knoppen die met de dag dik-ker worden. De boom leeft. Arie en ik voetballen op de dijk. We kunnen zo goed richten dat de bal niet meer in het water valt. Het is nog vroeg. Achter de lege rijswer-kersloods horen we gestommel. We sluipen naderbij en zien de meester bloot op de basaltblokken staan. Hij heft zijn armen omhoog. Zijn enorme lul slingert heen en weer. De meester zwemt. Hij ziet ons en steekt een arm op om ons in het water te lokken. Arie gaat, maar

houdt zijn onderbroek aan. Ik blijf nog even kijken, dan ren ik weg.

De boot met de Nijkerkers is in aantocht. We staan op de steiger, in voetbalkleding, om de vijanden te verwelkomen. Mevrouw Wagenvoort en Agnes hebben cake gebakken voor de ontvangst in de kantine. Janus Blom staat achteraan. Hij zal vanmiddag scheidsrechter zijn. We moeten de Nijkerkers rondleiden over het eiland, zodat ze kunnen zien hoe wij hier leven. Ze zijn met veel, met veel meer dan de elf die nodig zijn. Ze struikelen over de stenen van de dijk, ze bezeren hun blote knieën aan het houtafval dat overal is aangespoeld. Ze zeuren dat wij geen echte huizen hebben, dat er hier niets groeit, dat er niet eens een kerk is. Ik overweeg ze de piketboom te laten zien, maar ik doe het niet.

Piet heeft twee echte doelen getimmerd, met afgedankte visnetten erin. De Nijkerkers komen het veld op. Ze willen niet tegen meisjes spelen, maar als ze de meester zien, binden ze in en stellen ze zich op. Ze lijken allemaal wel veertien jaar. Kettie gaat in haar doel staan en spuugt in haar handen.

Voor we naar buiten kwamen stonden we met z'n allen in de bijkeuken gebukt met de armen om elkaar heen. De wang van Geertje Stibbe tegen de mijne. Meester fluisterde sissend dat wij uitverkoren waren, een nieuw soort mensen van een nieuw land. Dat wij met een man minder het veld in moesten was niet belangrijk. De eenheid was onze elfde man.

Ik ben aanvoerder en ik geef de vijand, die aantreedt op echte voetbalschoenen, een hand. Vanaf de zijlijn kijkt meester mij vernietigend aan; ik veeg de hand af

aan mijn broek. Intussen is de bal al weg. Wiebe Wagenvoort draaft als een paard voor Ketties doel heen en weer. Toch: doelpunt. Ze beginnen te juichen. 'Opstellen! Doorspelen!' brult meester. Het gejuich verstomt. Janus Blom kruist hijgend, met zijn fluit in de aanslag, het veldje. De moeders roepen zacht: 'Vooruit, vooruit,' de kleine kinderen zwijgen.

In de rust trekt Nijkerk zich terug in de rijswerkersloods, hun kleedkamer. Piet brengt hun thee. Door de kantineramen zie ik Agnes achter de meester aan lopen, met snel bewegende rode mond. Meester zwaait met zijn armen door de lucht, alsof hij haar weg wil maaïen. 'Ik wil weer door,' zegt Janus, 'dan is het maar gebeurd. Geef mij maar kermis.' Meester stormt de kantine binnen. 'In de oorlog zijn alle wapens geoorloofd,' zegt hij. 'Het nieuwe land verliest niet. Roei ze uit! Vaag ze weg tot elke prijs. Liever de dood dan de nederlaag, onthoud dat!' Hij ziet bleek. Ik geef mijn elftal van tien een teken. We gaan naar buiten.

We hebben de wind in de rug, Geertje krijgt de bal op haar hoofd en kopt in. 'Buitenspel,' zegt Janus. Vanaf de zijkant briest de meester dat Janus blind is, de regels niet kent, niet weet waar hij staat. 'De scheidsrechter is onpartijdig, meester Greidanus,' zegt Janus. Stram en rechtop loopt meester naar het eind van het veld. Arie heeft de bal. Ik loop me vrij, de bal komt en ik jas hem er in één beweging in. In een mist van zweet en tranen zie ik Faas bij Ketties doel staan. Zijn gegolfde haar. De glimlach op zijn smalle lippen. Nu wordt het vechten. Zelfs de meisjes trappen de Nijkerkers tegen hun schenen. Kleine Gijs Wagenvoort trekt hun midvoor aan z'n broek onderuit als hij wil scoren. De Nijkerkers roepen verontwaardigd naar Janus, die laat doorspelen. We